

Het Beleg van Duinkerke in 1793

De bedreiging

Sinds twee jaar werd de Westhoek geteisterd door Franse invallen en rooftochten onder de kreet „liberté, égalité et fraternité” en het mom van de nieuwe vrijheid, die de Carmagnolen hun buurlanden met geweld en zonderlinge demonstraties van broederlijkheid wilden opdringen. Voor de Oostenrijkse Nederlanden stond het echter vast (Danton had het in Parijs openlijk verklaard), dat die vrijheid enkel kon gedijen onder liefderijke Franse handen. Daar ons volk, rijk aan ervaring met zuiderse begerigheid en vreemde bezetting, niet erg opgetogen bleek om dit besluit, moesten de wapens, die niet meer streden voor een Franse koning maar voor een Franse natie, het weer uitvechten.

In het Westland hadden dus voortdurend gevechten en schermutselingen plaats tussen Sansculotten en Oostenrijkse keizerlijke troepen, en de zelfopgerichte boerenwachten, die onverwijd have en goed moesten verdedigen. Steden en dorpen wisselden herhaaldelijk van meesters, werden geplunderd en verwoest. De inwoners stonden aan mishandeling en geweldpleging bloot.

De koalitie met Oostenrijk en Pruisen tegen Frankrijk was voor Groot-Brittannië de gelegenheid om zijn begerig oog te richten op Duinkerke, dat ze 130 jaar eerder aan de Fransen verkocht hadden voor 4 miljoen livres. Het Britse ambitieuze hart kende de handelswaarde van de haven en wilde Frankrijk een stad afhandig maken, die al te lang het bolwerk was geweest van bedreiging, kaapvaart en vernietiging van zijn vloot. Bovendien kon Albion het de Fransen moeilijk vergeven, dat zij de zijde van de Amerikaanse vrijheidsstrijders gekozen hadden tegen de Britten en zo moest de revolutionaire patriotten een doorn in het hoogmoedig vlees gedreven worden.

Na de inname van Condé en Valenciennes wilde Engeland ook zijn deel van de koek en eiste „de sleutel van Frankrijk”.

Een geallieerd leger onder het opperbevel van de hertog van York, tweede zoon van koning George III, marsjeerde op naar Duinkerke, via Diksmuide en Veurne. Het gros van de

troepen ging legeren in Adinkerke, versloeg de Fransen uit het kamp van Ghyvelde (4000 man van de divisie Souham) en ging zichzelf in het militair kamp installeren.

Door het niet doorstoten tot Duinkerke gezien zijn geweldig numerieke meerderheid en geen gebruikmakend van de ontstane paniek in het Franse kamp en het zwakke garnizoen, verspeelde de hertog zijn kans op de zege.¹

Het leger, waarvan ook de prinsen Adolf en Ernest, broers van de hertog van York, deel uitmaakten, werd opgesteld in de voorduinen op twee linies: de eerste liep van Teteghem tot Uxem en Leffrinchouke, de tweede van Zuydcote tot Ghyvelde.

De belegering van de stad duurde zeventien dagen, van 23 augustus tot 8 september.

Uit het verloop van de militaire gebeurtenissen bleek, dat de hertog ruim zijn tijd nam om het beleg te organiseren. Bovendien leende het terrein (waterlopen, duinen en strand) en de Moeren zich moeilijk tot het betrekken van stellingen of een vlotte aanvoer van oorlogsmaterieel. Ook wachtte de hertog op de beloofde zware artillerie en op de komst van de Engelse vloot, die Duinkerke zou bombarderen. De 26e augustus verscheen inderdaad een Britse flottielje bestaande uit zes fregatten, kotters en oorlogsschepen. Het eskader bleef echter voor de rede kruisen en loste vreemd genoeg geen schot, noch kwam het tot enige samenwerking of verstandhouding met het hoofdkwartier van Leffrinchouke. Anderzijds, beschikte de troep over zo'n reusachtige „baggage” (veldkeukens, bakkerijen, proviand, ammunitie, stukken geschut, paarden en hoornvee, bestormingsmateriaal, hout voor wegeaanleg in het duinzand om de wagens te kunnen voortbewegen), zodat ze alle tijd hadden en „komfort” om het lang uit te houden. De keuken en equipage van de hertog alleen namen meer dan zestig rijtuigen in beslag.²

Wel had de opperbevelhebber de stad een sommatie tot overgave gestuurd, die door brigade-generaal O'Meara afgewezen werd en was het tot schermutselingen gekomen in Rozendaal, maar de Engelsen drongen niet aan en waanden de garnizoensmacht sterker dan ze eigenlijk was. Hier sneuvelde de Engelse generaal graaf d'Alton.

1. *Siège de Dunkerque* par Verax, 1893, uitg. Impr. Chiroutre-Gauvry, Dunkerque. Blz. 62-63.

2. *Gebeurtenissen binnen de stad ende Casselrie van Veurne beginnende met 1792 aangeteekent door J. A. : B.* deel II, blz. 148, uitg. Bachten de Kupe, augustus 1964.

De verdediging

Zodra Carnot, de Franse minister van bewapening, lucht gekregen had van het bevel van de Britse premier, William Pitt: „ik wil Duinkerke”, lanceerde hij een eenvoudig en vernuftig plan. Generaal Bouchard, kommandant van het Noorderleger, moest de Engelsen gewoon tegemoet gaan en in een tang vatten tussen Duinkerke, de Moeren en de zee. De kortste opmars lag over Veurne, het net was dichtgehaald en York zat in de val.³

Twaalfduizend man werden van het Rijnleger weggehaald. Een reserveleger van 42.000 soldaten lag verspreid tussen Belle en Cassel op een linie van 12 mijlen – in Wormhout doorsneden met een legerkorps van de Hannoverse generaal graaf van Walmoden. Dit korps moest door schijnaanvallen beziggehouden worden. Het centrale leger, onder bevel van generaal Jourdan, zou optrekken van Cassel naar Houtkerke. De rechtervleugel werd gesplitst: een kolonne gekommandeerd door generaal Van Damme richtte zich op Ieper en Reningelst; de tweede kolonne, onder leiding van generaal D'Hedouville, moest te Roesbrugge over de IJzer trekken. Het garnizoen van Duinkerke moest de aandacht van de belegeraars van al die manoeuvres afleiden en herhaaldelijk overgaan tot uitvallen en schermutselingen.

De algemene aanval was bepaald op 6 september.

Het garnizoen van Duinkerke beschikte over 8000 soldaten.

Intussen werkten de verdediging en de municipaliteit van Duinkerke met man en macht om de zwakke strategische punten te versterken en paraat te staan. Onder de burgerbevolking was een nationale garde opgericht, die ingezet werd om de stad te beschermen, waar het garnizoen zich met de vijand ging meten.

In de nacht van 23 op 24 augustus wilde de bezetting van Duinkerke de streek onder water zetten, omdat zij een Engelse aanval vermoedde tussen de stad en fort Louis. Het zeewater werd aangevoerd en sloeg bressen in de dijken. Het water gulpte over het land. Langs die kant was de toegang tot Duinkerke afgesloten.⁴

Het geallieerde opperbevel, in samenwerking met de magistraat van Veurne, de watergraaf en een grootgrondbezitter

3. *Siège de Dunkerque*, par Verax, 1893, blz. 133-134-135.

4. *Kunstmatige inundaties in maritiem Vlaanderen 1316-1945*, door J. Leper, uitg. G. Michiels N.V., Tongeren, 1957.

uit de Moeren, nam tegenmaatregelen om de waterschade te beperken en bepaalde gronden en wegen te vrijwaren.

Op 25 augustus hielden de drijvende batterijen, die vóór de haven gemeerd lagen, een kanonnade van 45 minuten, waardoor de Duinkerkenaars nog meer verbijsterd bleken dan de belegeraars.

Op 30 augustus brak een mouterij uit op de kanonneerboten. De bemanning van de drijvende batterijen had 's nachts uitgereed en ze waren komen ankeren ten westen van de haven, onder de bescherming van het fort Risban. Reden: paniek veroorzaakt door een Engelse batterij in de duinen en de nabijheid van dito kotters en lichte vaartuigen. Generaal Hoche moest de muiters komen kalmeren en ze hun oorspronkelijke plaatsen doen innemen.⁵

Veurne, die veel te lijden had, zoals de hele omgeving trouwens, van roverijen en brutaliteiten der soldaten, zowel geallieerde als Franse, stelde zijn hoop op de hertog van York en zijn troepen om de Fransen uit Duinkerke en het ommeland te verdrijven.

Op 5 september heeft een ernstig treffen plaats nabij Hondschote, die de volgende dag nog bloediger wordt.

In Duinkerke rukken 8000 soldaten, in vier legergroepen verdeeld, de stadspoorten uit. Ze worden gesteund door de vestingbatterijen en de fortartillerie. Het komt tot een eerste konfrontatie in Rozendaal, waar de huizen in as gelegd worden. De Engelsen trekken zich terug op het strand, kunnen zich van hun verrassing herstellen en omsingelen een ruitersj-afdeling van zestig man. Die dag verloor het Duinkerke garnizoen 1400 man; de troepen van York kwamen er niet beter van af. Veurne ontving de wagens met gekwetsten. Men kon ze niet allen herbergen, velen werden naar elders gevoerd voor verpleging.

Slag van Hondschote

In de streek van Hondschote worden de gevechten tussen het leger van generaal van Walmoden en de republikeinen, die er een stevige troepenmacht gekoncentreerd hebben, nog heviger. De strijd woedt met wisselende kansen. In Rexpoede wordt prins Adolf gekwetst, evenals de geallieerde veldmaarschalk Freytag. Beiden worden zelfs krijgsgevangen gemaakt, maar de Oostenrijkse kolonel baron Mylins kon de prins bevrijden (de Fransen verkeerden in onwetendheid over de iden-

5. *Siège de Dunkerque*, par Verax, 1893, blz. 125.

titeit van hun gewichtige gevangene).⁶ Later kon Freytag eveneens door de verbondenen uit de handen der Fransen gered worden.

Rexpoede werd opgegeven, nu begon de aftocht naar Hondschote.

De 7e september deed Duinkerke een nieuwe uitval met 3 à 4000 man tegen zijn belegeraars, die zich in de duinen geposteed hadden. Het gevecht was hardnekkig. De Fransen werden teruggedreven met grote verliezen aan beide zijden.

In Bergen zat generaal Leclair de geallieerden op de hielen in de richting van Oost-Cappel.

Die zelfde dag begon een hevige veldslag in Hondschote. Hier moesten nu de Fransen de wijk nemen naar Killem.

De 8e september kwam er een keerpunt. Te 6 u. 's morgens viel het Franse leger opnieuw aan. Te 8 u. moest een Franse kolonne wijken voor de geallieerde overmacht waarbij ze 1500 man verloor. Gedurig werden verse manschappen in de strijd geworpen. Drie Franse stormlopen werden afgeslagen, maar na urenlange gevechten moesten de geallieerden de aftocht aanvatten, met grote verliezen aan soldaten, 32 stukken geschut, wagens en materieel. De graaf van Walmoden trok zich terug op de Steengracht van Bulskamp, op Steenkerke en de Lovaart. De Fransen drongen op naar Izenberge, Leisele, Houtem, Vinkem en Wulveringem. Plunderingen en mishandelingen vierden hoogtij. Het moet gezegd, Carmagnolen, keizerlijke, Hessense of Engelse troepen staken elkaar de loef af in wangedrag, plunderen en bedrijven van gruweldaden.

Intussen werd door zijn staf aan generaal Houchard voorgesteld om met een korps van 4000 man, samengesteld uit kavalerie en jagers te voet, onder bevel van generaal Van Damme die de streek uitstekend kende, de zeeoever van de Moere te doen oversteken langs het wad en de Hannoverse regimenten te achtervolgen, maar Houchard bleef besluiteloos daar hij normaal eerst de toestemming moest krijgen van de kommissarissen van de Nationale Conventie, die in Hondschote achtergebleven waren om de bataljons te reorganiseren. Dit treuzelen van Houchard zou hem later fataal worden. Hij hield het bij een halve maatregel en stuurde Van Damme met zestig kurassiers de vijand achterna.⁷

6. *Gebeurtenissen binnen de stad ende Casselrie van Veurne beginnende met 1792 aangeteekent door J. A. : B*, deel II, blz. 148.

7. *Siège de Dunkerque*, par Verax, 1893, blz. 153-154.

Extrait du *Mémoire sur les opérations militaires des généraux en chef*

De Franse verliezen in de slag om Hondschote waren aanzienlijk, maar „minder erg” dan die van de geallieerden, die naar schatting 5000 man bedroegen aan doden, gewonden en krijgsgevangenen. In één Frans regiment, dat intensief aan de slag had deelgenomen, telde men driehonderd doden en zwaargekwetsten en „enige” krijgsgevangenen.⁸

De nederlaag

Die 8e september liet ook Duinkerke zich niet onbetuigd. Spionnen hadden gesignaleerd, dat de Engelsen hun artilleriestellingen dicht bij de vesting opgesteld hadden. Twee matrozen, die uit Nieuwpoort hadden kunnen ontsnappen, meldten de ontscheping aldaar van zware artillerie. Er bestond geen twijfel, het zware bombardement zou beginnen. De wachters op de toren van de St.-Elooiskerk konstateerden een ongewone bedrijvigheid in het vijandelijke kamp. 's Middags vernamen de belegerden dat de republikeinen in Hondschote terrein wonnen, wat ze een hart onder de riem stak.

Omstreeks twee uur 's middags deed het garnizoen, dat intussen weer aangevuld en versterkt was, zijn uitval: 8000 man infanterie, 8 eskadrons ruitery en veel stukken geschut, verdeeld in drie kolonnen, kwamen de geallieerden in de duinen bedreigen. Franse „bombardeerchaloupen” beschoten de rechtersvleugel van de vijand.

De kavalerie was nutteloos. Generaal Hoche, die het kommando had over de infanterie, verpletterde de Oostenrijkse brigade welke Rozendaal verdedigde. De Duinkerke drijvende batterijen brachten de vijand schade toe, terwijl het Engels eskader, dat in het zicht van Duinkerke voor anker lag, op onbegrijpelijke wijze inactief bleef.⁹

Anderzijds zouden de belegeraars de Franse bombardeer-

Custine et Houchard par le baron Guy de Vernon, ancien officier d'état-major.

8. *Cahiers d'un volontaire de 91*, par Xavier Vernère, publiés par son petit-fils M. X. Gérin-Roze, édit. A. Fayard, Paris, 1910, blz. 66.

De oorlogsberichtgeving funktioneerde vroeger net als die van nu. De vijandelijke verliezen worden opgedreven en die aan de eigen zijde geminimaliseerd. Hoe moeilijker de zegepraal, hoe schoner de glorie!

Ook Xavier Vernère maakt in zijn *Cahiers* (blz. 66) melding van het „onbegrijpelijke bevel” van generaal Houchard om de achtervolging der verslagenen stop te zetten „au moment où peut-être ils allaient compléter la défaite des vaincus en s'emparant de Furnes, point principal de leur jonction avec leur armée de siège, encore placée devant Dunkerque.”

9. *Le siège de Dunkerque*, par Verax, 1893, blz. 139.

schepen verward hebben met hun eigen vloot en aanvankelijk in de mening hebben verkeerd, dat ze van op zee ter hulp gesneld werden door hun eigen schepen.

Tegen de avond gaf de hertog van York bevel het vuren te staken. Hij had de slechte mare van de nederlaag der geallieerden uit Hondschote ontvangen. Kort daarop gaf hij het signaal voor de aftocht.

Hier volgt nu een korte beschrijving van de laatste slag van 8 september door een Veurnaar opgetekend ¹⁰ :

„De geallieerden trokken den vyandt te gemoet en daer begon alsdan zoo een hevigh geschot, zoo uyt het canon als uyt de musquetterie, een zoo schromelyk en hertnekkigh gevecht dat het selve acht uren langh bleef deuren met eene schrikkelyke slaghtinge ende raezernie. De Franschen wierden er noghtans van alle kanten in stad terug gejoegen maer het verlies van wederkanten was zoo groot dat men seght dat men tot aen de knien in de doode ginck en dat men gemakkelyk met de selve verschanzingen had kunnen maeken. Wat hier af zy of niet tis eventwel zeker dat dezen uytval schrikkelyk is geweest, het gevecht hertnekkigh ende slaghtinge van wederkanten ongemeen, want dit wiert genoegsaem bespeurt uyt het overgroot getal van gequetste die savons van de 8° 7bre en den 9° wierden in Veurne gebraght, want dien selven dagh quamen er meer als hondert waegens aen.”

(wordt voortgezet)

GEBED TEGEN HET FLEURESIJN

O Heer geeft mij de gratie dat ik door uwen Goddelijken Zegen mag verdrijven het fleuresijn uit het lichaam van dezen Mr..... en dat hij zijne voorige gezondheid mag bekomen + (onzen Vader etc...) het fleuresijn + het valsch fleuresijn + die van God voor eeuwigheid vermaledijd is geweest + dezen Mr. moet zo verhartelijk genezen zijn als dat den Zoon Gods de bitter dood is gestorven aan de galgeboom des kruis om ons te randsonneeren van den bozen vijand + (onzen Vader etc...) O Heer zegend en gebenedijd het lichaam van dezen Mr. opdat hij daar door genezen en gezuiver mag wezen van alle pijnen en smerten gecausert door het fleuresijn + Zoo waarachtig als gij leeft en regeerd in alle eeuwigheid der eeuwigheden Onze Vader en Weest gegroet dat moet men driemaal zeggen.

O gij arme creature die besmet zijn met het fleuresijn weest daarvan ontlast + ontslagen en de gezuiverthed en ontvangt uwe voorige gezondheid.

10. Gebeurtenissen binnen de stad ende Casselrie van Veurne beginnende met 1792 aangeteekent door J. A. : B, deel II, blz. 163-164.